

ingediend op **1549** (2022-2023) – Nr. 1
17 januari 2023 (2022-2023)

Voorstel van resolutie

van Hannelore Goeman, Thijs Verbeurgt,
Maxim Veys en Steve Vandenberghe

over betaalbare schoolboeken

TOELICHTING

1. Zonder betaalbare schoolboeken geen sterk onderwijs

Bij het begin van elk schooljaar wordt telkens duidelijk dat, ondanks de schooltoeslag en de schoolbonus, de betaalbaarheid van schoolboeken in het secundair onderwijs steeds meer onder druk staat. Vorig schooljaar zaten eind september nog duizenden leerlingen in de klas zonder schoolboeken¹, en ook dit schooljaar blijkt dat naar schatting een op de vijf leerlingen zonder schoolboeken in de klas zit omdat hun ouders die niet kunnen betalen.² Het spreekt voor zich dat die evolutie de kwaliteit van het Vlaamse onderwijs verder bedreigt: hoe kunnen leerlingen goed leren als ze zelfs geen schoolboeken hebben?

Dat schoolboeken voor steeds meer ouders onbetaalbaar worden, heeft verschillende oorzaken. De tendens om de verdeling van schoolboeken uit te besteden aan bedrijven is daar zeker een belangrijke van. Terwijl scholen vroeger vaak zelf voor de verdeling van de schoolboeken aan hun leerlingen zorgden – en daarvoor ook groepskortingen bij de uitgeverijen konden bedingen – dwingen tijds- en personeelsgebrek scholen steeds vaker om een beroep te doen op externe boekenleveranciers die rechtstreeks aan de ouders factureren. Die leveranciers zijn commerciële bedrijven die geld willen verdienen aan hun tussenkomst, wat onvermijdelijk de facturen opdrijft. Sommige van die leveranciers werken zelfs met 'zwarte lijsten' en leveren geen boeken aan leerlingen zolang er een openstaande rekening is. Bovendien maken educatieve leveranciers veelvuldig gebruik van incassobureaus, waardoor rekeningen steeds verder oplopen.

Naast die uitbestedingstendens valt ook op dat educatieve uitgeverijen steeds meer inzetten op zogenaamde leer- en werkboeken ter vervanging van de traditionele handboeken. Leer- en werkboeken combineren de inhoudelijke uitleg die in elk handboek te vinden is, met oefeningen en opdrachten die moeten worden ingevuld om die inhoud te oefenen. Het gevolg daarvan is dat boeken maar één keer kunnen worden gebruikt en ouders vaak geen andere keuze hebben dan jaar na jaar nieuwe leer- en werkboeken aan te kopen voor hun kinderen. Op die manier wordt de praktijk om tweedehands handboeken voor een democratische prijs door te verkopen, onderuitgehaald, wat de betaalbaarheid van schoolboeken voor veel ouders verder onder druk zet. En daarbij gaat het nog niet eens over de fundamentele vraag of het pedagogisch verantwoord is om te evolueren naar een invulcultuur, waarbij leerlingen steeds minder oefenen in het zelf nemen van notities of het schrijven van teksten.

Ook de onderzoekers van het SONO-rapport (SONO: Steunpunt Onderwijsonderzoek) over studiekosten in het secundair onderwijs zijn van mening dat het gebruik van invulboeken beter kan worden beperkt (De Leebeeck et al., 2020). In hun onderzoek komt naar voren dat in meer dan de helft van de scholen ouders verplicht zijn om ieder jaar nieuwe invulboeken aan te kopen. Ze wijzen er ook op dat er grote verschillen tussen scholen zijn in de kosten die ze onder meer voor schoolboeken aanrekenen.

Bovendien³ kan worden vastgesteld dat het toenemende gebruik van leer- en invulboeken niks afdoet van het feit dat scholen ook steeds vaker de kostprijs voor de

¹ 'Duizenden leerlingen wachten nog op schoolboeken omdat ouders op zwarte lijst staan', Het Nieuwsblad, 22 september 2021 (https://www.nieuwsblad.be/cnt/dmf20210921_97029489) en 'Duizenden leerlingen zonder schoolboeken naar school', VRT NWS, 22 september 2021 (<https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2021/09/22/duizenden-leerlingen-zonder-schoolboeken-naar-school>).

² 'In elke klas zit wel leerling die schoolboeken niet kan betalen', De Standaard, 20 september 2022 (https://www.standaard.be/cnt/dmf20220919_97543098).

³ De Leebeeck, K., De Norre, J., Groenez, S., & Havermans, N. (2020). 'Studiekosten in de tweede en derde graad van het secundair onderwijs', Gent: Steunpunt Onderwijsonderzoek.

licenties van digitale leermiddelen doorrekenen. Niemand twijfelt aan het potentieel van digitale tools om het leerproces van leerlingen te bevorderen. Ze bieden een waaier aan mogelijkheden, niet alleen om vakinhoudelijke kennis bevattelijker te maken met digitale illustraties en applicaties, maar ook om te leren 'op maat', met oefeningen die telkens worden aangepast aan het niveau van de leerling. Op zich een veelbelovende evolutie, alleen blijken veel scholen vandaag vaak te kiezen voor een en-enscenario: ze blijven werken met leer- en werkboeken, en introduceren daarnaast ook steeds meer digitale tools. Dat dreigt niet alleen te zorgen voor een weinig efficiënt dubbelopeffect, met opdrachten online én op papier, maar het impliceert ook dat ouders twee keer moeten betalen. Dat is opnieuw een verklaring voor het feit dat de schoolfactuur de laatste jaren stevig oploopt en voor steeds meer ouders onbetaalbaar wordt.⁴

Toch zijn alle partijen in het Vlaams Parlement het erover eens dat de betaalbaarheid van schoolboeken en ander leermateriaal cruciaal is voor leerlingen om überhaupt tot leren te komen.⁵ Zoals al eerder is aangehaald, wordt het leerrecht van kinderen fundamenteel geschonden als ze niet over de noodzakelijke schoolboeken beschikken. Een commerciële, administratieve of logistieke logica mag nooit voorrang krijgen op het recht op kwaliteitsvol en betaalbaar onderwijs voor elk kind. Het is ontoelaatbaar dat leerlingen voor hun leermateriaal afhankelijk zijn van de inkomenspositie of het betalingsgedrag van hun ouders.

2. Hoe kunnen schoolboeken betaalbaar blijven voor iedereen?

Om aandacht te vragen voor die problematiek organiseert vzw Krijt sinds 2019 in september de Boekencheck. Op de Boekencheckdag wordt aan scholen gevraagd om te tellen hoeveel leerlingen nog niet over de nodige schoolboeken beschikken. Ook de Vlaamse Jeugdraad, de Vlaamse Scholierenkoepel, Samen tegen onbetaalde schoolfacturen, het Netwerk tegen Armoede en de jongerenbeweging KAJ voerden eerder al samen actie tegen de hoge schoolkosten, waaronder die voor schoolboeken en ander lesmateriaal.⁶ Daarbovenop eisen ze ook een verbod op het gebruik van incassobureaus.

Het basisonderwijs heeft niet te kampen met die problematiek van de betaalbaarheid van schoolboeken omdat boeken er deel uitmaken van de lijst met noodzakelijke materialen⁷ die scholen gratis ter beschikking moeten stellen. Andere schoolkosten worden in het basisonderwijs dan weer beperkt door de maximumfactuur.

Dat staat in schril contrast met de situatie in het secundair onderwijs, waar ouders wel voor schoolboeken en -materialen moeten betalen via de schoolfactuur. Naargelang van de school en de studierichting kunnen die kosten in het secundair onderwijs sterk variëren. Op dit moment is er geen bindend beleid rond kostenbeheersing. Schoolbesturen zijn alleen verplicht om in het schoolreglement te communiceren over een transparante en volledige bijdrageregeling en moeten in gespreide betalingsmogelijkheden voorzien voor het innen van de schoolfacturen. Toch zou het niet onlogisch zijn om ook in het secundair onderwijs, net als in het basisonderwijs, een beleid te voeren dat vertrekt van het principe dat scholen alle leermaterialen die nodig zijn om de leerplandoelstellingen van een bepaalde richting te bereiken, telkens ter beschikking van hun leerlingen moeten stellen en daar dan uiteraard de nodige middelen voor krijgen. Extra's, zoals bepaalde schooluitstappen, zouden dan net als in het basisonderwijs onder een maximumfactuur

⁴ Buyl, R. (2020). 'Zijn onze schoolboeken te duur?', Trends (<https://moneytalk.knack.be/geld-en-beurs/zijn-onze-schoolboeken-te-duur/article-normal-1636473.html>).

⁵ Recente debatten vonden plaats in de Commissie voor Onderwijs van 17 juni 2021, 30 september 2021 en 10 maart 2022.

⁶ Actie #StreepDoorJeRekening (meer informatie op <https://vlaamsejeugdraad.be/nl/nieuws/geen-toegang>).

⁷ Een lijst met essentiële materialen werd als bijlage gevoegd bij het decreet van 6 juli 2007 tot wijziging van het decreet basisonderwijs van 25 februari 1997, van het decreet van 13 juli 2001 betreffende het onderwijs-XIII-Mozaïek en van het decreet van 2 april 2004 betreffende participatie op school en de Vlaamse Onderwijsraad.

vallen. Op die manier zit geen enkele leerling zonder schoolboeken in de klas, en wordt de keuze voor een school en studierichting niet afhankelijk van het bedrag van de schoolfactuur. De indieners van dit voorstel van resolutie verwijzen daarbij onder meer naar Nederland, dat via de Wet Gratis Schoolboeken in 2008 ervoor zorgde dat elke leerling in ieder geval over de nodige schoolboeken kan beschikken.

Hoewel ook wetenschappelijk onderzoek pleit voor een maximumfactuur, gelooft de Vlaamse Regering niet in die oplossing. De Vlaamse Regering claimt tegemoet te komen aan de problematiek van betaalbare schoolboeken door het subsidiëren van de Robin-pas. De realiteit op het terrein toont echter aan dat dit project allerm minst een structurele oplossing biedt door elk kind van betaalbare schoolboeken te voorzien. Alleen leerlingen die schoollopen in zogenaamde Robin-scholen en die kiezen voor leveranciers van schoolmaterialen die samenwerken met het project, hebben recht op een korting of op gespreide betaling. Vandaag gaat het, volgens cijfers op de website van Robin, maar om ongeveer 3500 leerlingen.

Daarnaast beweert de huidige Vlaamse Regering het probleem van de betaalbaarheid van schoolboeken, en daarmee samenhangend dat van dure, soms overbodige leer- en werkboeken, aan te pakken als onderdeel van de Kwaliteitsalliantie met educatieve uitgeverijen en distributeurs. Helaas bevat die alliantie vandaag geen harde garanties dat beide problemen echt zullen worden aangepakt.

In afwachting van een maximumfactuur willen de indieners van dit voorstel van resolutie daarom al enkele concrete oplossingen formuleren die op korte termijn het verschil kunnen maken om boeken betaalbaar te houden voor elk kind. Dat betekent concreet dat er harde afspraken moeten worden gemaakt met alle educatieve uitgeverijen en distributeurs over de betaalbaarheid van boeken, onder meer via het recht op gespreide betalingen en een verbod op het werken met zwarte lijsten. Daarnaast is het volgens de indieners cruciaal dat de Vlaamse Regering, samen met experts, de vertegenwoordigers van de schoolbesturen en de educatieve uitgeverijen, een strategie opstelt om zo snel mogelijk definitief een einde te maken aan gecombineerde leer- en werkboeken. Er moet werk worden gemaakt van een gedragen pedagogische visie op de inzet van verschillende leermiddelen voor de toekomst, met een onderbouwd evenwicht tussen het gebruik van papieren handboeken en digitale leermiddelen om vakinhoudelijke kennis aan te brengen en in te oefenen. Dat zou ook de betaalbaarheid van de schoolboeken ten goede komen: niet alleen zouden handboeken opnieuw tweedehands kunnen worden doorverkocht, het zou ook een einde maken aan de ondoordachte en dure overlapping tussen papieren en digitale invulpraktijken.

Elke leerling heeft recht op de schoolboeken die nodig zijn om de leerplandoelstellingen te kunnen halen. Dat is alleen mogelijk als die boeken betaalbaar zijn voor iedereen. Betaalbare schoolboeken zijn een basisrecht, en dat mag niet afhangen van de school die de leerling en de ouders kiezen of van het leermateriaal waarvoor de school opteert.

Hannelore GOEMAN
Thijs VERBEURGT
Maxim VEYS
Steve VANDENBERGHE

VOORSTEL VAN RESOLUTIE

Het Vlaams Parlement,

- gelet op:
 - 1° het stijgende aantal leerlingen zonder schoolboeken;
 - 2° het feit dat het gebruik van handboeken vermindert, ten voordele van de minder duurzame leer- en werkboeken;
 - 3° het stijgende aandeel onbetaalde schoolfacturen;
- overwegende dat:
 - 1° betaalbaar secundair onderwijs noodzakelijk is om gelijke onderwijskansen te bieden voor elke leerling;
 - 2° het beschikken over schoolboeken niet afhankelijk mag zijn van de inkomenspositie of het betalingsgedrag van de ouders;
 - 3° schoolbesturen en educatieve uitgeverijen incassobureaus inschakelen om openstaande schoolfacturen te innen;
- vraagt aan de Vlaamse Regering om:
 - 1° samen met experts, de vertegenwoordigers van de schoolbesturen en de educatieve uitgeverijen een strategie op te stellen om zo snel mogelijk een einde te maken aan het gebruik van gecombineerde leer- en werkboeken;
 - 2° daarbij aansluitend werk te maken van een gedragen visie op de inzet van verschillende leermiddelen voor de toekomst, met een onderbouwd evenwicht tussen het gebruik van papieren handboeken en digitale leermiddelen om vakinhoudelijke kennis aan te brengen en in te oefenen;
 - 3° educatieve uitgeverijen en distributeurs te verplichten de ouders de mogelijkheid te geven tot gespreide betalingen;
 - 4° educatieve uitgeverijen en schoolbesturen te verbieden te werken met zwarte lijsten, zodat de pedagogische relatie tussen leerling en leerkracht niet in het gedrang komt;
 - 5° de schoolbesturen en educatieve uitgeverijen te verbieden om incassobureaus in te schakelen bij onbetaalde schoolfacturen;
 - 6° voldoende werkingsmiddelen uit te trekken voor secundaire scholen om de schoolkosten voor ouders te drukken.

Hannelore GOEMAN
Thijs VERBEURGT
Maxim VEYS
Steve VANDENBERGHE